

Trend Analysis of Governance Research in Iran

Esmaeel Kalantari

Assistant Professor, School of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran

Email: esmaeelkalantari@yahoo.com

Abstract

Despite the fact that the issue of governance has existed as long as human life, it has been no more than three decades since its emergence as an interdisciplinary field of study. In Iran, although slightly delayed, the concept of governance was gradually recognized by thinkers from different disciplines. Considering the importance of understanding the developments of emerging scientific fields from the perspective of science policymaking, the researcher in this study seeks to identify and analyze trends in governance research in Iran. For this purpose, all Persian scientific articles published in the field of governance up to 1402, amounting to 1,038 articles, were analyzed using a systematic literature review method. The findings indicate that the first scientific article on governance in Iran was published in 1380, and since then, the publication trend has been consistently upward, with a sharp increase in the last decade. Additionally, governance articles have been published in 307 scientific journals across 23 different disciplines, but the five main disciplines contribute most significantly to interdisciplinary studies of governance. These are: political science (31 percent); management (21 percent); economics (13 percent); social sciences (8 percent); and jurisprudence and law (6 percent). The most frequent keyword in governance research in Iran is “good governance,” which appears in 275 articles (nearly 27% of all governance articles). A more detailed analysis of governance research within the five main disciplines shows both commonalities and differences in focus. The most important commonality is the prominence of the keyword “good governance” in all five fields. Other key focuses include: “Iran” in political science; “electronic governance” in management; “economic growth” in economics; “government” in social sciences; and “rule of law” in jurisprudence and law. The findings of this research can inform prudent policymaking and strategic planning for research in the field of governance in the Islamic Republic of Iran.

Keywords: Governance, Trend Analysis, Scientific Journals, Iran

Extended Abstract

Purpose

Understanding developments in emerging scientific fields is critical for effective science policy-making. This study aims to identify and analyze research trends in the field of governance studies in Iran. Specifically, the study seeks to: (1) examine the trend of publishing scientific articles in governance; (2) identify journals publishing governance research and their disciplinary orientations; (3) map the disciplinary contributions to the theoretical development of governance studies; and (4) analyze the key thematic issues within different disciplinary approaches to governance.

Design/methodology/approach

The research employs a systematic literature review using the eight-step method proposed by Okoli and Schabram. To ensure validity, a theoretical validity approach based on input and output screening indicators was applied. An initial pool of 1,520 articles was refined to 1,038 articles through two stages of screening. Reliability was assessed using the Kappa coefficient method. Data were analyzed to identify publication trends, disciplinary contributions, and thematic patterns in governance research.

Findings

The first governance-related article in Iran appeared in 2001, with publication trends showing consistent growth, particularly in the last decade. Governance research has been published across 307 journals spanning 23 disciplines. The five leading disciplines contributing to interdisciplinary governance studies are political science (31%), management (21%), economics (13%), social sciences (8%), and jurisprudence and law (6%). The most frequent keyword is “good governance,” appearing in 275 articles (27% of the total). Further analysis revealed thematic variations across disciplines: political science emphasizes “Iran,” management focuses on “e-governance,” economics highlights “economic growth,” social sciences concentrate on “government,” and jurisprudence and law prioritize the “rule of law.” Despite these differences, “good governance” remains the dominant concept across disciplines.

Research limitations/implications

A primary limitation of this study is the absence of comparative analysis with international governance research. Future studies could undertake cross-national comparisons to identify similarities and divergences between Iranian and global governance scholarship, thereby situating Iranian research within the broader international context.

Practical implications

The findings offer several actionable recommendations for policy and institutional development:

- ❖ Develop a comprehensive interdisciplinary governance framework with short-, medium-, and long-term objectives to guide research,

policy-making, and monitoring, ensuring alignment with local contexts rather than solely Western paradigms.

- ❖ Assign universities, research institutes, and selected faculty the task of producing indigenous governance scholarship informed by modern Islamic civilization.
- ❖ Implement incentives to increase Iran's global contribution to governance research.
- ❖ Establish specialized universities and research institutes for interdisciplinary governance studies under the supervision of high-level governance bodies.
- ❖ Encourage seminaries to integrate governance jurisprudence into curricula, fostering scholarship that bridges Islamic sciences and modern governance concepts.

Social implications

The study highlights key social impacts, including:

- ❖ Introducing interdisciplinary governance courses at undergraduate and postgraduate levels to foster innovative education and cross-disciplinary collaboration.
- ❖ Establishing governance faculties and departments to train skilled and committed human resources.
- ❖ Creating research centers, think tanks, and journals to produce locally relevant governance literature.
- ❖ Forming governance associations and student networks to promote scholarly dialogue.
- ❖ Hosting national and international conferences to facilitate knowledge exchange and networking among scholars.

Originality/value

This study offers a novel, empirical examination of the interdisciplinary nature of governance studies in Iran. It quantifies disciplinary contributions, identifies dominant theoretical concepts, and highlights thematic trends based on a systematic analysis of decades of scholarly output. The research provides a foundation for both theoretical development and policy-oriented interventions in governance studies within the Iranian scientific community.

E-ISSN: 2588-6525 / Center for Strategic Research / The Scientific Journal of Strategy

Journal of "The Scientific Journal of Strategy" © 11 years by Center for Strategic research is licensed under CC BY 4.0

 10.22034/rahbord.2025.499957.1770

تحلیل روند پژوهش‌های حوزه حکمرانی در ایران

اسماعیل کلانتری

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
Email: esmaeelkalantari@yahoo.com

چکیده

به‌رغم این‌که مسئله حکمرانی عمری به درازای زندگی بشر دارد؛ اما از ظهور آن به معنای یک حوزه مطالعاتی میان‌رشته‌ای، بیش از سه دهه نمی‌گذرد. در ایران نیز با اندکی تأخیر و به تدریج، مفهوم حکمرانی مورد توجه اندیشمندان رشته‌های مختلف قرار گرفت. نظر به اهمیت درک تحولات حوزه‌های علمی نوظهور از منظر سیاست‌گذاری علم، پژوهشگر در این پژوهش به دنبال شناسایی و تحلیل روند پژوهش‌های حوزه مطالعاتی حکمرانی در ایران است. بدین منظور کلیه مقالات علمی فارسی که در حوزه حکمرانی تا سال ۱۴۰۲ منتشر شده، بالغ بر ۱۰۳۸ مقاله، به روش مرور ادبیات نظام‌مند تحلیل شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد نخستین مقاله علمی حکمرانی در ایران در سال ۱۳۸۰ منتشر شده و از آن به بعد، روند انتشار مقالات حکمرانی همواره صعودی و به‌ویژه در یک دهه اخیر به شدت افزایشی بوده است. همچنین مقالات حوزه حکمرانی در ۳۰۷ مجله علمی از ۲۳ رشته مختلف منتشر شده، لیکن پنج رشته اصلی سهمیم در مطالعات میان‌رشته‌ای حکمرانی به ترتیب عبارت‌اند از: علوم سیاسی (۳۱ درصد)؛ مدیریت (۲۱ درصد)؛ اقتصاد (۱۳ درصد)؛ علوم اجتماعی (۸ درصد)؛ فقه و حقوق (۶ درصد). پربسامدترین کلیدواژه در پژوهش‌های حکمرانی در ایران، «حکمرانی خوب» است که در ۲۷۵ مقاله (قریب به ۲۷ درصد کل مقالات حکمرانی) مورد استفاده قرار گرفته است. واکاو جزئی‌تر پژوهش‌های حکمرانی در پنج رشته اصلی سهمیم بیانگر اشتراکات و افتراقاتی در حوزه تمرکز است: مهم‌ترین وجه اشتراک، صدارت کلیدواژه «حکمرانی خوب» در هر پنج رشته است. در مرتبه بعد عمده تمرکز به تفکیک رشته‌ها در علوم سیاسی بر «ایران»؛ در مدیریت بر «حکمرانی الکترونیک»؛ در اقتصاد بر «رشد اقتصادی»، در علوم اجتماعی بر «دولت» و در فقه و حقوق بر «حاکمیت قانون» است. یافته‌ها و نتایج این پژوهش می‌تواند در امر سیاست‌گذاری مدبرانه پژوهش‌های حوزه حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران راهگشا باشد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی، تحلیل روند، مجلات علمی، ایران

مقدمه و بیان مسئله

اگرچه حکمرانی در شکل مدرن و امروزی، به‌مثابه یک حوزه مطالعاتی میان‌رشته‌ای و جذاب، تنها حدود سه دهه است که مورد توجه و کنکاش اندیشمندان و پژوهشگران قرار گرفته، اما مسئله حکمرانی در جوامع بشری و راهکارهای گوناگون آن، نه تنها مسئله‌ای جدید نیست، بلکه به قدمت زندگی اجتماعی انبای بشر عمر دارد. همچنین ضرورت مشارکت عموم مردم تحت عنوان حکمرانی نیز به تدریج در جوامع بشری احساس شد (میرباقری و همکاران، ۱۴۰۱). اندیشمندان مختلف درباره مفهوم حکمرانی، اتفاق نظر ندارند و تعابیر گوناگونی در این باره وجود دارد. در یک تعریف حکمرانی عبارت است از «فرایند قاعده‌گذاری، اجرای قواعد، بررسی، نظارت و کاربست بازخوردها با اعمال قدرت مشروع و به‌منظور دستیابی به هدفی مشترک برای همه کنشگران و ذی‌نفعان در چهارچوب ارزش‌ها و هنجارها در محیط یک سازمان یا یک کشور» (مدرسه عالی حکمرانی شهید بهشتی، ۱۴۰۳). با این توصیف، اگر پارادایم را شامل مفروضات کلی نظری همراه با قوانین و فنون کاربرد آن که اعضای جامعه علمی معینی آن را پذیرفته‌اند (چالمرز، ۱۴۰۲: ۱۲۷)، در نظر بگیریم، پارادایم حکمرانی را می‌توان تحولی مثبت در پژوهش‌های میان‌رشته‌ای علوم سیاسی، مدیریت، اقتصاد، علوم اجتماعی حقوق و ... دانست (نیکونستی، ۱۳۹۰).

ماهیت میان‌رشته‌ای حکمرانی و هم‌راستایی با روند همگرایی علوم و فناوری‌های میان‌رشته‌ای از یک‌سو (Kalantari & Montazer, 2021) و قابلیت آن در حل مسائل مختلف در ساحت‌های گوناگون علوم و فناوری از سوی دیگر (محمدی ده چشمه و همکاران، ۱۴۰۳؛ خدادادی و عباسپور، ۱۴۰۱؛ محمدی و همکاران، ۱۴۰۰؛ حسینی، ۱۳۹۹) موجب اقبال گسترده جامعه علمی به این حوزه مطالعاتی شده است. به‌ویژه تأکید پژوهشگران بر نقش حکمرانی از طریق سیاست‌ها، تنظیم‌گری‌ها و اقامه استانداردهای حکمرانی، به‌عنوان محمل اصلی کیفیت اعمال اداره امور عمومی در کشور و ضامن موفقیت اثربخش فرایند کشورداری بر اهمیت بحث حکمرانی می‌افزاید (دانایی‌فرد، ۱۴۰۳). توأم با گرایش جامعه علمی به حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی در دنیا، پژوهشگران ایرانی نیز در مراکز دانشگاهی و حوزوی، به‌ویژه با رویکرد تحولی (کلانتری و سورغالی، ۱۴۰۳) به این عرصه ورودی تدریجی و جدی داشته‌اند. این پژوهش‌ها به‌ویژه در ساحت‌های گوناگون حکمرانی و سیاست‌گذاری علم و فناوری انجام شده است (Kalantari et al., 2021). اگرچه برخی اندیشمندان رویکردهای بومی، تمدنی و تحولی را در مطالعات حکمرانی حائز اهمیت و بلکه امری ضروری تلقی کرده و با این مفروض، به انجام پژوهش می‌پردازند

(دانایی‌فرد، ۱۴۰۳؛ آذربایجانی و همکاران، ۱۴۰۲؛ غفوری و همکاران، ۱۴۰۲؛ عابدی درجه و همکاران، ۱۳۹۹)؛ اما نظریه حکمرانی خوب با توجه به نفوذ بین‌المللی که در ادبیات علمی این حوزه داشته، نظریه غالب و اصلی در حوزه مطالعات حکمرانی در ایران است (سلیمی و مکنون، ۱۳۹۷).

بدین ترتیب از منظر سیاست‌گذاری علم (Kalantari et al., 2022) به‌ویژه با رویکرد کارکردی و آینده‌پژوهانه (برومند کاخکی و همکاران، ۱۴۰۱) درک تحولات حوزه‌های مختلف علم و فناوری، امری ضروری برای سیاست‌گذاری در این حوزه و کسب مرجعیت علمی در جامعه جهانی به شمار می‌رود. بنابراین آگاهی از سیر تحولات پژوهش‌های حوزه مطالعاتی حکمرانی و روندهای شکل‌گرفته در آن و تلاش برای ارائه رهنماهای آینده‌نگرانه و اولویت‌گذاری‌های موضوعی به جد حائز اهمیت است. از سوی دیگر با رویکرد تمدنی و از منظر تمدن نوین اسلامی ایرانی، تئوریزه کردن مبانی، ارزش‌ها، اصول، راهبردها، شاخص‌ها و سایر ساحت‌های نظریه یا نظریات حکمرانی بومی، مستلزم درک تحولات این حوزه میان‌رشته‌ای نوظهور است. از این رو در این مقاله، پژوهشگر به دنبال تحلیل روند پژوهش‌های حوزه حکمرانی در ایران است و بدین منظور از راهبرد مرور نظام‌مند ادبیات علمی تولیدشده در این حوزه استفاده می‌کند. در ادامه ابتدا به مرور ادبیات نظری و ادبیات تجربی پرداخته می‌شود. سپس با تبیین روش‌شناسی و پرسش‌های پژوهش، به ارائه یافته‌ها و پاسخ به پرسش‌های پژوهش اقدام می‌شود. در نهایت نیز مهم‌ترین دلالت‌ها و نتایج پژوهش ارائه می‌شود. وجه نوآورانه این مقاله، تبیین دقیق ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه مطالعات حکمرانی با تکیه بر داده‌ها و مطالعات تجربی انجام‌شده است. همچنین نسبت هر حوزه رشته‌ای با حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی، براساس آنچه در مقالات علمی طی چند دهه اخیر در جامعه علمی ایران تولید شده، تعیین می‌شود. علاوه بر این مهم‌ترین مفاهیم نظری مطرح نظر اندیشمندان حوزه‌های علمی مختلف در باب مطالعات حکمرانی، مورد شناسایی قرار می‌گیرد.

۱. چهارچوب نظری

اگرچه مفهوم «حکمرانی»^۱ به مثابه یک حوزه مطالعاتی قدمتی قریب به سه دهه دارد، لیکن مباحث مرتبط با آن پیشینه‌ای طولانی در اندیشه بشری دارد. بدین معنی که انسان از همان ابتدا، زندگی اجتماعی و مزایای این نوع همکاری و همیاری را دانسته و در مناسبت‌های اجتماعی به دنبال روش‌ها و راهکارهایی برای ساماندهی مسائل خود بوده است (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱). مفهوم حکمرانی از دهه ۱۹۹۰ میلادی به ادبیات آکادمیک جهان وارد شد (عالی و همکاران، ۱۴۰۳). بدین ترتیب مفهوم حکمرانی در اواخر سده بیستم میلادی کانون توجه پژوهش‌های علوم اجتماعی قرار گرفت و به مثابه یک پارادایم نوین علمی با رویکرد میان‌رشته‌ای در ادبیات علمی اندیشمندان حوزه‌های مختلف رخ نمود (سالارزهی و ابراهیم پور، ۱۳۹۱). تقریباً یک دهه بعد نیز در ادبیات دانشگاهی ایران، نخستین جرقه‌ها و تلاش‌ها در عرصه نگارش پژوهش‌ها و مقالات حکمرانی شکل گرفت. بدین ترتیب همان‌طور که در ادامه این مقاله به صورت دقیق بیان خواهد شد، نخستین مقاله علمی حکمرانی در زبان فارسی در سال ۱۳۸۰ منتشر شد.

حکمرانی، مفهومی بسیار غامض، پیچیده و توأم با وجوه متکثری است. بدین ترتیب حکمرانی، یک میان‌رشته‌ای است که اندیشمندان و پژوهشگران مختلف از منظر رویکردهای متفاوت به واکاوی و پژوهش در این حوزه جدید علاقه‌مند و مشغول هستند (خسروپناه دزفولی، ۱۴۰۳). به‌رغم به‌کارگیری فراوان مفهوم حکمرانی، این مفهوم همچنان دارای ابهام بسیاری است و اندیشمندان مختلف، تلقی مشابه و یکسانی از آن ندارند. در سنوات اخیر، دستیابی به تعریفی عمومی از حکمرانی و ایجاد یک فهم مشترک از آن در بین اندیشمندان و پژوهشگران، به موضوعی جذاب و مسئله‌برانگیز تبدیل شده است (عالی و همکاران، ۱۴۰۳). در اندیشه برخی اندیشمندان هر تعریفی از حکمرانی باید متناسب با بافتار آن باشد و بنابراین تعریف حکمرانی از منظر گروه‌های مختلف و در بافتارهای گوناگون، غالباً متفاوت است (Bovaird & Loeffler, 2003).

برخی اندیشمندان بر این باورند نباید در فهم حکمرانی به تعریف واژگانی فرمان دادن، امر کردن و قضاوت نمودن بسنده کرد و «حُکم» را به معنای امر و داوری و «رانی» را به معنای راندن و سوق دادن در نظر گرفت. بلکه باید به تعریف اصطلاحی حکمرانی تأکید کرد (خسروپناه دزفولی، ۱۴۰۳). عالی و همکاران (۱۴۰۳) با انجام یک

فرا ترکیب بین ۲۱۸ مقاله و سند پژوهشی، حکمرانی را چنین تعریف کرده‌اند: «حکمرانی، فرایند راهبری تعامل نظام‌مند کنشگران حکومتی و غیرحکومتی در یک قلمرو فراملی، ملی و فروملی از طریق خط‌مشی‌گذاری و تنظیم‌گری و بازتوزیع برای تسهیل‌گری و ارائه خدمات عمومی به‌منظور تحقق اهداف جمعی مشترک بین کنشگران حکومتی و غیرحکومتی با اعمال اقتدار مشروع در چهارچوب آرمان‌ها و ارزش‌های آن قلمرو است.»

طی سال‌های اخیر شکل‌گیری دانشکده‌های حکمرانی در فضای آکادمیک جهانی با هدف پژوهش و مطالعه عمیق و تخصصی مسائل حکمرانی و ارائه راهکارهای علمی، به‌شدت رواج یافته است. دانشکده‌های حکمرانی یکی از اصلی‌ترین و اثرگذارترین بازیگران عرصه حکمرانی هستند که به سلامت سیاست‌گذاری‌ها در مراحل گوناگون تدوین اجرا و ارزشیابی کمک کرده و زمینه دستورکارهای درست را در نظام سیاست‌گذاری کشورها مهیا می‌کنند. به همین دلیل است که قدمت دانشکده‌های حکمرانی در کشورهای مختلف آمریکایی و اروپایی به چندین دهه می‌رسد (عبدالحمید و عبدالحسین زاده، ۱۳۹۶). در جمهوری اسلامی ایران نیز مدرسه عالی حکمرانی شهید بهشتی وابسته به دانشگاه عالی دفاع ملی، نخستین مرکز دانشگاهی بود که در سال ۱۳۹۷ با هدف دستیابی به مرجعیت علمی و راهبری نظام آموزش حکمرانی در راستای نیل به تمدن نوین اسلامی شکل گرفت (مدرسه عالی حکمرانی شهید بهشتی، ۱۴۰۳). پس از این، دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران در سال ۱۴۰۰ با رویکردی نوآورانه در آموزش میان‌رشته‌ای و مسئله‌محور تأسیس شد. این دانشکده مأموریت خود را پرورش دانشمندان، رهبران و حکمرانان خردمند با تأکید بر توسعه توانمندی‌های فنی و عقلانیت مبتنی بر اخلاق و عدالت اجتماعی تعریف کرده است. این دانشکده هم‌اکنون در ۲۰ رشته کارشناسی ارشد و دکتری در حوزه حکمرانی دانشجو می‌پذیرد (دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران، ۱۴۰۳). دانشگاه شیراز نیز در سال ۱۴۰۲ به تأسیس پژوهشکده حکمرانی (پژوهشکده حکمرانی دانشگاه شیراز، ۱۴۰۳) و در سال ۱۴۰۳ به راه‌اندازی بخش آموزشی حکمرانی (بخش حکمرانی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز، ۱۴۰۳) در دانشکده حقوق و علوم سیاسی اقدام کرد.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های فراوانی طی سال‌های اخیر با موضوع حکمرانی در ایران انجام شده است. لیکن تاکنون در هیچ‌کدام از پژوهش‌های دانشگاهی، به تحلیل روند این پژوهش‌ها

پرداخته نشده است. شاید بتوان مرتبط‌ترین پژوهش به پژوهش حاضر را مقاله سلیمی و مکنون (۱۳۹۷) دانست. در این پژوهش، پژوهشگران با مرور ۶۸ مقاله و گزارش در حوزه حکمرانی که طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۴ به زبان فارسی منتشر شده‌اند، به انجام یک فراترکیب با دو رویکرد اصلی توصیفی و کیفی پرداخته‌اند. براساس یافته‌های این پژوهش، مجموع پژوهش‌های حکمرانی، مرکزیت و رویه تحلیل واحدی را دنبال نمی‌کنند. همچنین عمده پژوهش‌ها به پرسش‌هایی از سنخ چرایی و چیستی حکمرانی پرداخته‌اند و کمتر به پژوهش‌های کاربردی پرداخته شده است. از دیدگاه نظری نیز نظریه حکمرانی خوب با عنایت به دستاوردهای جهانی‌ای که داشته، به‌عنوان نظریه غالب در پژوهش‌ها به چشم می‌خورد. اگرچه پژوهشگران بر این باورند الگوهایی که از طرف مجامع بین‌المللی برای سایر کشورها تجویز می‌شوند، غالباً به دلیل ناسازگاری با بافتار اجتماعی، تاریخی، فرهنگی و سایر ساحت‌های بومی، محکوم به شکست و زوال‌اند. بنابراین ضروری است هر ملتی به اقتضای شرایط و بستر اختصاصی خود، به طراحی و اجرای الگوی حکمرانی مختص خود بپردازد (سلیمی و مکنون، ۱۳۹۷). در پژوهش دیگری ابراهیمیان و همکاران (۱۴۰۳) به تحلیل روند پژوهش‌های حوزه حکمرانی چندسطحی در گستره بین‌المللی پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش که به روش علم‌سنجی و مبتنی بر مقالات مندرج در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۲۳ انجام شده، نشان می‌دهد کشورهای انگلستان، آلمان و ایالات متحده بیشترین تولیدات علمی را در این حوزه طی دهه اخیر داشته‌اند. همچنین دانشگاه‌های لندن و کاردیف دو مرکز برجسته در این زمینه شناسایی شده‌اند. علاوه بر این تمرکز پژوهش‌ها به ترتیب بیشتر ناظر بر مطالعات محیطی، علوم سیاسی و مدیریت دولتی معطوف بوده است.

در ادامه به مرور تعدادی از پژوهش‌های کلان‌نگر در حوزه حکمرانی پرداخته می‌شود:

عالی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی به تعریف چیستی حکمرانی به روش فراترکیب پرداخته‌اند. در این پژوهش، پژوهشگران با نمونه‌گیری هدفمند از ۲۱۸ مستند پژوهشی به دنبال ارائه تعریفی همگرا از مفهوم حکمرانی هستند.

خسروپناه دزفولی (۱۴۰۳) در پژوهشی مفصل به طرح مفهوم حکمرانی حکمی می‌پردازد و آن را نظریه‌ای مبتنی بر عقل نظری، عقل عملی، عقل معاش، عقل معاد و وحی الهی و در راستای پرورش بینش، منش و کنش فرد و جامعه معرفی می‌کند. از همین‌رو ارکان حکمرانی حکمی شامل هویت، مأموریت، قلمرو، مبانی، منابع، الگو،

اصول، اهداف و ویژگی‌ها مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. سالارزهی و ابراهیم پور (۱۳۹۱) نیز در پژوهشی دیگر به بررسی سیر تحول در پارادایم‌های مدیریت دولتی از مدیریت سنتی تا حکمرانی پرداخته‌اند. در این پژوهش، نویسندگان حکمرانی را به‌نوعی ادامه سیر تحولات پارادایمیک مدیریت دولتی تلقی می‌کنند و از این منظر به بررسی مفهوم حکمرانی، به‌ویژه با تأکید بر نظریه حکمرانی خوب، می‌پردازند.

مصلح و سلیمی (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان حکمرانی مسائل، حکمرانی را دانشی معرفی می‌کنند که حول مسائل اجتماع شکل گرفته و فرایند مواجهه و حل این مسائل را دنبال می‌کند. بر پایه نظر این پژوهشگران، مسائل حکمرانی اغلب بغرنج شده و مستلزم حکمرانی جدیدی است. از همین‌رو مواجهه با مسائل بغرنج، استفاده از رویکردهای حکمرانانه، به‌ویژه با تأکید بر به‌کارگیری ظرفیت جنبش‌های اجتماعی، شبکه‌های غیررسمی و مجازی و مشارکت مردم در حل مسائل است. به بیان دیگر، اقدامات منسجم و افزایش دامنه اجماع در بین بازیگران، انعطاف‌پذیری و توانمندسازی ساختارها و فرایندها، استفاده از رویکرد تفکر نظام‌مند و نظریه پیچیدگی، مهم‌ترین ایده‌ها در حل مسائل بغرنج با رویکرد حکمرانی است.

عبدالحسین زاده (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با تأکید بر این‌که دولت و حکومت، پدیده‌ای مدرن، چندوجهی و پیچیده است، بر ضرورت وجود نهادهایی که متولی شناخت و راهبری جامعه باشند، تأکید می‌کند و این مهم را مأموریت مدارس حکمرانی برمی‌شمرد. از همین‌رو، مدارس حکمرانی از یک‌سو به دنبال آموزش مدیران دولتی‌ای که در سمت‌های سیاسی و حساس به حکمرانی می‌پردازند، است و از سوی دیگر به جذب دانشجویان و افراد مستعد به‌منظور تربیت حکمرانان و سیاست‌گذاران برای آینده نظام حکمرانی کشور اقدام می‌کند. بدین ترتیب مدارس حکمرانی ویژگی‌هایی دارند که عبارت‌اند از: ۱. تعامل با محیط؛ ۲. بینش هوشمند، کل‌نگر و راهبردی؛ ۳. توجه به واقعیت‌های سیاسی.

نجفی رستاقی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی مبتنی بر نظریه‌های کلان سازمان بورل و مورگان، سازوکارهای مدارس حکمرانی در جهان را از منظر نقش این مراکز در توانمندسازی حاکمیت بررسی کرده‌اند. بدین ترتیب مضامین و رویکردهای موجود براساس چهار پارادایم کارکردگرا، ساختارگرا، تفسیرگرا و انسان‌گرا شناسایی شده است.

عبدالحمید و عبدالحسین‌زاده (۱۳۹۶) به اکتشاف و استخراج مؤلفه‌ها و خرده‌نظام‌های دانشکده حکمرانی در ایران به روش مطالعه تطبیقی با سایر

دانشکده‌های حکمرانی در جهان اقدام می‌کنند. در این پژوهش که به روش کتابخانه‌ای و داده‌کاوی و تحلیل محتوا انجام شده، خرده‌نظام‌ها و فعالیت‌های دانشکده حکمرانی در قالب دو دسته فعالیت‌های اصلی و حمایتی شناسی شد. بدین ترتیب که فعالیت‌های اصلی شامل ۱. نظام آموزشی؛ ۲. نظام پژوهشی؛ ۳. نظام تربیتی و ۴. نظام دستورکارگذاری و فعالیت‌های حمایتی نیز شامل ۱. معماری و ساخت فیزیکی دانشکده؛ ۲. ساخت اجتماعی و الگوی اداره؛ ۳. نظام تأمین مالی و بودجه و ۴. نظام حمایت مالی و پشتیبانی احصا شد.

بدین ترتیب همان‌طور که ملاحظه می‌شود، هیچ‌کدام از پژوهش‌های کلان‌نگر حکمرانی در ایران به تحلیل روند انتشار مقالات حکمرانی نپرداخته‌اند. سایر پژوهش‌های حکمرانی در ایران، با رویکرد خرد به موضوع نگریسته‌اند و به مسائلی نظیر حکمرانی خوب، حکمرانی اسلامی و حکمرانی‌های خاص مانند حکمرانی آب، علم و فناوری، نوآوری، انرژی و ... پرداخته‌اند.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از منظر هدف، کاربردی و از منظر گردآوری داده‌ها، یک پژوهش کمی است. همچنین به لحاظ فلسفی، این پژوهش در پارادایم تفسیری می‌گنجد. پرسش‌های این پژوهش بدین شرح است:

۱. روند انتشار مقالات علمی حوزه حکمرانی در ایران چگونه است؟
۲. مجلات علمی حوزه حکمرانی در ایران کدام‌اند؟ این مجلات به کدام حوزه‌های رشته‌ای متعلق هستند؟
۳. حوزه حکمرانی، به‌عنوان یک میان‌رشته‌ای، در ایران شامل کدام رشته‌ها است؟
۴. سهم هر رشته چگونه است؟
۵. تمرکز رویکردهای رشته‌ای مختلف به حوزه حکمرانی بر چه مسائلی قرار دارد؟

هدف از انجام این پژوهش، تبیین روند پژوهش‌های حوزه حکمرانی در ایران است. برای انجام این پژوهش از راهبرد مرور ادبیات نظام‌مند استفاده می‌شود. مرور ادبیات نظام‌مند برای پرهیز از خطاها و نیز ترسیم بهتر اهداف و پرسش‌های پژوهش به‌کار می‌رود تا بدین ترتیب همه وجوه پژوهش قابل شناسایی باشد (Snyder, 2019). در این پژوهش برای انجام مرور ادبیات نظام‌مند، مطابق شکل (۱)، از روش هشت مرحله‌ای اوکلی و اسکاگرام (Okoli & Schabram, 2010) استفاده می‌شود.

شکل ۱: مراحل مرور ادبیات نظام‌مند (Okoli & Schabram, 2010)

از همین‌رو، پس از تبیین هدف و پرسش‌های پژوهش، در جدول (۱)، قراردادهای جست‌وجوی ادبیات تعیین می‌شود.

جدول ۱: قراردادهای جست‌وجوی ادبیات نظام‌مند (محقق‌ساخته)

ردیف	نام قرارداد	جزئیات قرارداد
۱	نام پایگاه اطلاعاتی	پایگاه مجلات تخصصی نور (بزرگ‌ترین بانک مقالات علوم انسانی و اسلامی) به آدرس noormags.ir
۲	کلیدواژه‌ها	حکمرانی
۳	بازه زمانی	از ابتدا تا ۱۴۰۲
۴	غربال ورود	۱. کلیه مقالاتی که کلیدواژه مورد نظر در عنوان مقاله به کاررفته؛ ۲. کلیه مقالاتی که در بازه زمانی مورد نظر منتشر شده‌اند؛ ۳. کلیه مقالاتی که در مجلات علمی معتبر منتشر شده‌اند.
۵	غربال خروج	۱. مقالات تکراری حذف شدند؛ ۲. مقالاتی که در مجلات فاقد اعتبار علمی منتشر شدند، حذف شدند؛ ۳. کلیه گزارش‌ها، مصاحبه‌ها، خبرها، تحلیل و مکتوبات غیرمقاله علمی حذف شدند.

در جدول (۲)، نتایج حاصل از جست‌وجوی کلیدواژه مورد نظر در بازه زمانی مذکور با اعمال غربال ورود و خروج نشان داده شده است.

جدول ۲: نتایج حاصل از جست‌وجوی کلیدواژه «حکمرانی» در مجلات علمی فارسی

ردیف	سال جست‌وجو	غربال ورود	غربال خروج
۱	۱۳۸۰-۱۳۹۲	۱۴۴	۷۹
۲	۱۳۹۳	۳۰	۲۴
۳	۱۳۹۴	۳۹	۳۰

ردیف	سال جست‌وجو	غربال ورود	غربال خروج
۴	۱۳۹۵	۵۶	۴۲
۵	۱۳۹۶	۷۷	۵۸
۶	۱۳۹۷	۸۱	۶۱
۷	۱۳۹۸	۱۳۴	۹۲
۸	۱۳۹۹	۲۰۲	۱۲۸
۹	۱۴۰۰	۲۵۲	۱۵۳
۱۰	۱۴۰۱	۳۰۴	۱۸۴
۱۱	۱۴۰۲	۳۲۲	۱۸۷
	مجموع	۱۵۲۰	۱۰۳۸

برای اطمینان از روایی پژوهش از روش روایی نظریه‌ای (نظری و دستار، ۱۳۹۷) مبتنی بر دو گروه شاخص غربال ورود و غربال خروج استفاده شده است. بدین منظور برای دستیابی به پژوهش‌های مرتبط با پرسش پژوهش، طی دو مرحله غربال، ابتدا ۱۵۲۰ مقاله و سپس ۱۰۳۸ مقاله انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت. همچنین برای اطمینان از پایایی پژوهش، از روش ضریب کاپا کمک گرفته شد (نظری و دستار، ۱۳۹۷). بدین منظور نیز نظر دو نفر از خبرگان موضوع درباره یافته‌های پژوهش استخراج و با نرم‌افزار SPSS، مقدار ضریب کاپا برای آن‌ها محاسبه شد. جدول (۳)، مقدار ضریب کاپا را برای این موضوع نشان می‌دهد.

جدول ۳: محاسبه ضریب کاپا برای سنجش پایایی پژوهش (محقق‌ساخته)

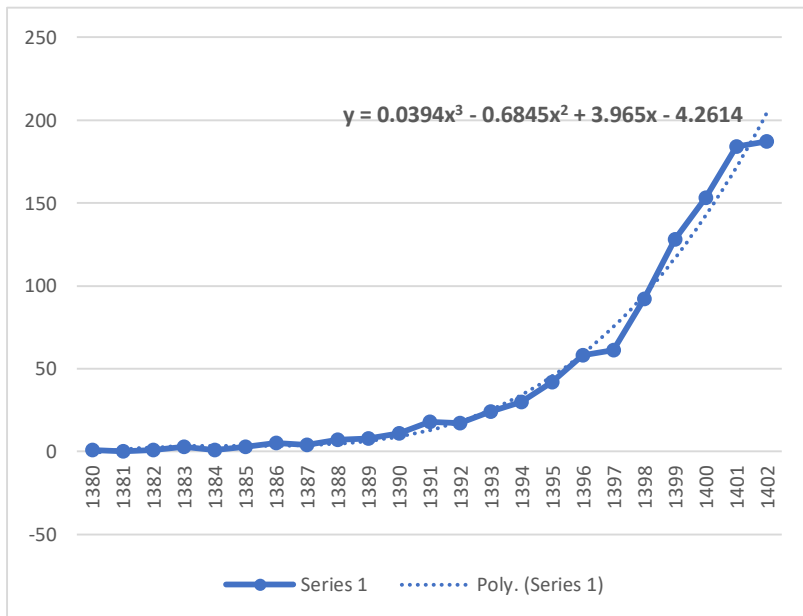
عنوان	اندازه	خطای استاندارد مجانبی	تی تقریبی	سطح معنی‌داری تقریبی
اندازه‌گیری ضریب توافق کاپا	۰/۶۴۰	۰/۳۲۶	۲/۹۱۰	۰/۰۰۴
تعداد موارد معتبر	۱۸	-	-	-

با توجه به مقدار سطح معنی‌داری که کوچک‌تر از ۰/۰۱ است، مقدار ضریب کاپا در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار و بدین ترتیب پایایی یافته‌ها مورد تأیید است.

۴. یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد اگرچه یادداشت‌ها و مقالاتی از دهه ۱۳۴۰ خورشیدی با عنوان حکمرانی در زبان فارسی نگارش شده؛ لیکن نخستین مقاله‌ای که به زبان فارسی با عنوان «حکمرانی» در یک مجله علمی منتشر شده مربوط به سال ۱۳۸۰ و در مجله «مدیریت شهری و روستایی» به نویسندگی مریم شریفیان ثانی (۱۳۸۰) است. سیر مقالات فارسی طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۲ نشان می‌دهد، روند انتشارات مقالات حوزه حکمرانی همواره صعودی و به‌ویژه در یک دهه اخیر به‌شدت افزایش یافته است. شکل (۲)، روند انتشار مقالات علمی فارسی در حوزه حکمرانی را نشان می‌دهد.

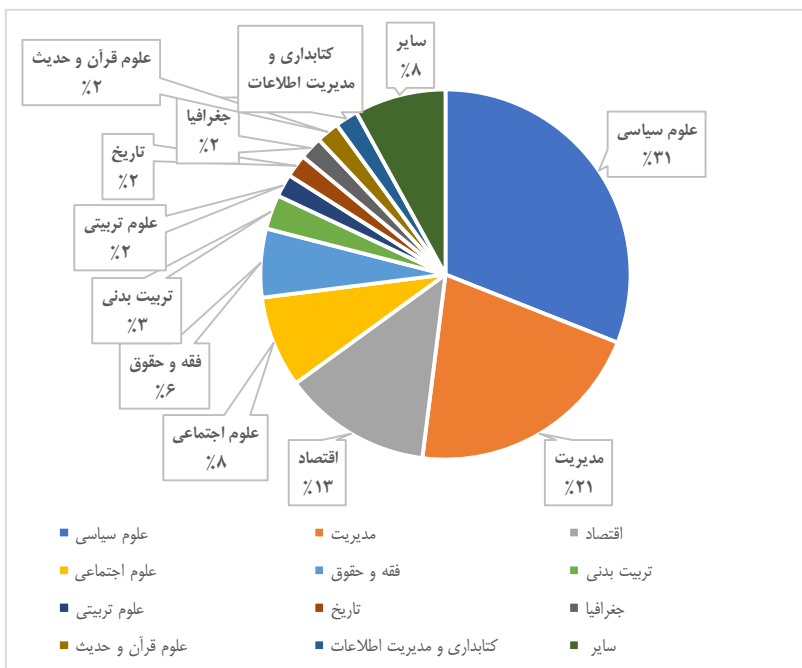

شکل ۲: روند انتشار مقالات علمی فارسی در حوزه حکمرانی براساس فراوانی (محقق‌ساخته)

در شکل (۲)، علاوه بر روند انتشار مقالات علمی فارسی در حوزه حکمرانی که با خط پرنگ نشان داده شده، نمودار برازش شده بر روند انتشار مقالات با درجه ۳ نیز به نقطه‌چین رسم شده است. این نمودار از درجه ۳ ترسیم شده و معادله آن همان‌طور که در شکل نیز درج شده به‌صورت $y = 0.0394x^3 - 0.6845x^2 + 3.965x - 4.2614$ است. از همین رو چنانچه روند انتشار مقالات علمی فارسی در حوزه حکمرانی به همین

ترتیب ادامه یابد، پیش‌بینی می‌شود، تعداد مقالات فارسی حکمرانی تا سال ۱۴۱۰ به بیش از ۴۴۰۰ مقاله خواهد رسید.

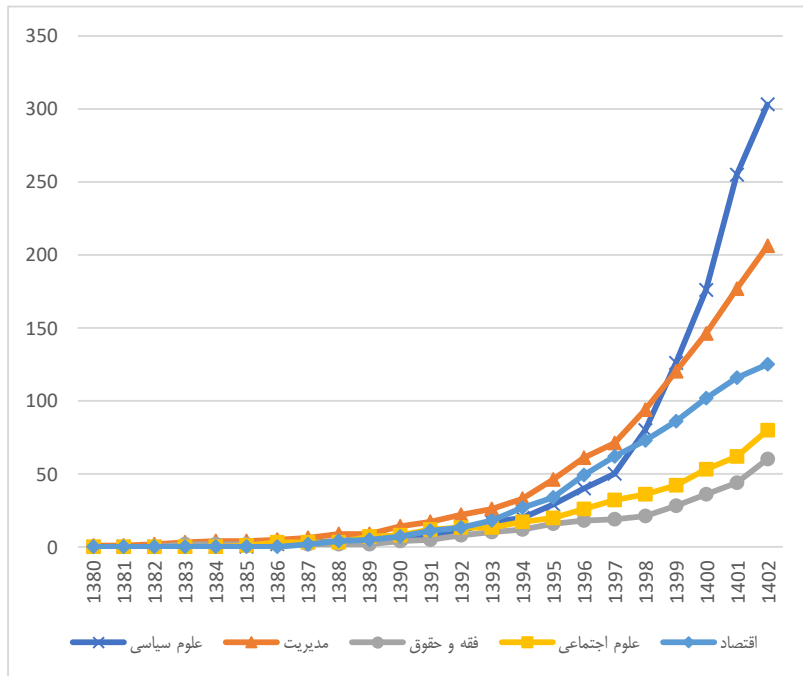
همان‌طور که در ادبیات پژوهش نیز مورد تأکید قرار گرفت، حوزه مطالعاتی و پژوهشی حکمرانی، ماهیتی میان‌رشته‌ای دارد. هم‌اکنون سهم رشته‌های مختلف در انتشار مقالات حکمرانی به ترتیب بیشترین سهم، عبارت است از: علوم سیاسی تقریباً ۳۱ درصد، مدیریت تقریباً ۲۱ درصد، اقتصاد تقریباً ۱۳ درصد، علوم اجتماعی تقریباً ۸ درصد و فقه و حقوق تقریباً ۶ درصد. بدین ترتیب ۷۹ درصد از انتشارات علمی حوزه حکمرانی شامل این پنج رشته و ۲۱ درصد باقی‌مانده انتشارات علمی حکمرانی از سایر رشته‌ها مانند تربیت‌بدنی، علوم تربیتی، تاریخ، جغرافیا، کتابداری و مدیریت اطلاعات، علوم قرآن و حدیث و ... است. شکل (۳)، سهم رشته‌های مختلف را در انتشار مقالات علمی حوزه حکمرانی به‌صورت نمودار نشان می‌دهد.

شکل ۳: سهم رشته‌های مختلف در انتشار مقالات علمی حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی

نکته حائز اهمیت تغییر در سهم بعضی رشته‌ها در انتشار مقالات علمی حوزه حکمرانی است. نمودار انتشار مقالات علمی به تفکیک پنج رشته اصلی سهم علوم سیاسی، مدیریت، اقتصاد، علوم اجتماعی و فقه و حقوق در شکل (۴)، این موضوع را نشان می‌دهد.

شکل ۴: روند انتشار مقالات علمی حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی به تفکیک پنج رشته اصلی سهم براساس فراوانی تجمعی (محقق‌ساخته)

بدین ترتیب همان‌طور که در شکل (۴)، ملاحظه می‌شود، درحالی‌که سهم رشته علوم سیاسی در سال‌های آغازین مطالعات حوزه حکمرانی در ایران، نسبت با سایر رشته‌های اصلی سهم کمتری بوده؛ لیکن به ترتیب در سال ۱۳۹۳ از رشته علوم اجتماعی، در سال ۱۳۹۸ از رشته اقتصاد و در سال ۱۳۹۹ از رشته مدیریت پیشی گرفته و اکنون بیشترین سهم را در ادبیات علمی حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی دارد.

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد، پژوهش‌های حوزه حکمرانی در ایران از سال ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۲ در ۳۰۷ مجله علمی منتشر شده است. این مجلات به ۲۳ حوزه رشته‌ای تعلق دارند. لیکن بیشترین سهم مجلات از رشته‌های علمی ذیل است:

علوم سیاسی با ۵۱ مجله علمی؛ مدیریت با ۴۶ مجله علمی؛ علوم اجتماعی با ۴۵ مجله علمی؛ اقتصاد با ۳۷ مجله علمی و فقه و حقوق با ۲۷ مجله علمی. پس از این پنج حوزه رشته‌ای که بیشترین سهم را در مجلات ناشر پژوهش‌های حکمرانی دارند، مجلات گروه تاریخ با ۱۵ مجله علمی؛ گروه علوم تربیتی با ۱۴ مجله علمی، گروه جغرافیا با ۱۴ مجله علمی؛ گروه علوم قرآن و حدیث با ۹ مجله علمی و گروه تربیت‌بدنی با ۹ مجله علمی حائز بیشترین سهم هستند. جدول (۴)، مجلات علمی که بیشترین سهم را در انتشار پژوهش‌های میان‌رشته‌ای حکمرانی داشته‌اند، فهرست کرده است.

جدول ۴: فهرست مجلات علمی حائز بیشترین سهم در انتشار پژوهش‌های میان‌رشته‌ای

حکمرانی (محقق‌ساخته)

ردیف	نام مجله	گروه علمی	تعداد مقالات منتشرشده در حوزه حکمرانی
۱	جامعه‌شناسی سیاسی ایران	علوم سیاسی	۳۱
۲	راهبرد	علوم سیاسی	۲۶
۳	مدیریت دولتی	مدیریت	۲۶
۴	مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی	اقتصاد	۲۲
۵	سیاست‌گذاری عمومی	علوم سیاسی	۲۰
۶	مطالعات راهبردی	علوم سیاسی	۱۸
۷	دولت‌پژوهی	علوم سیاسی	۱۵
۸	پژوهش‌های روابط بین‌الملل	علوم سیاسی	۱۵
۹	خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت	مدیریت	۱۳
۱۰	مدیریت اسلامی	مدیریت	۱۳
۱۱	چشم‌انداز مدیریت دولتی	مدیریت	۱۲
۱۲	مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی	علوم سیاسی	۱۰
۱۳	سیاست متعالیه	علوم سیاسی	۱۰
۱۴	سیاست‌نامه علم و فناوری	مدیریت	۱۰

شایان ذکر است در سال‌های اخیر مجلاتی به شکل تخصصی در حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی شروع به انتشار مقالات علمی کرده‌اند؛ اما تنها مجله علمی فارسی که به شکل تخصصی در حوزه حکمرانی آغاز به فعالیت کرده، مجله «دانش حکمرانی» به صاحب امتیازی مؤسسه گروه پژوهشی سیاست‌گذاری و تحلیل راهبردی آیندگان است

که از زمستان ۱۴۰۲ شروع به انتشار کرده است. سایر مجلات تخصصی حکمرانی، اگرچه مقالات علمی این حوزه را منتشر می‌کنند، لیکن هنوز در فهرست مجلات علمی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، حوزه علمیه یا ISC قرار نگرفته‌اند. مهم‌ترین مجلات مذکور عبارت‌اند از: ۱. مجله حکمرانی متعالی به صاحب امتیازی دانشگاه عالی دفاع ملی که از سال ۱۳۹۹ منتشر می‌شود؛ ۲. مجله حکمرانی و توسعه به صاحب امتیازی انجمن علمی مدیریت دولتی ایران و دانشگاه سیستان و بلوچستان که از سال ۱۴۰۰ منتشر می‌شود؛ ۳. مجله رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی به صاحب امتیازی دانشگاه آزاد اسلامی که از سال ۱۴۰۰ منتشر می‌شود؛ ۴. مجله آیین حکمرانی به صاحب امتیازی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که از سال ۱۴۰۲ منتشر می‌شود و ۵. «مجله دین، مدیریت و حکمرانی»^۱ به صاحب امتیازی دانشگاه امام صادق^(ع) که از سال ۲۰۲۲ به زبان انگلیسی منتشر می‌شود.

تحلیل واژگان کلیدی مقالات حوزه حکمرانی نشان می‌دهد بالغ بر ۲۵۲۴ واژه کلیدی در مقالات حکمرانی مورد استفاده قرار گرفته است. در این میان ۲۰ کلیدواژه که بیشترین بسامد را در مقالات این حوزه دارند، در جدول (۵)، فهرست شده‌اند.

جدول ۵: ۲۰ کلیدواژه‌های پربسامد در مقالات حوزه حکمرانی (محقق‌ساخته)

ردیف	کلیدواژه	فراوانی	نسبی (درصد)	ردیف	کلیدواژه	فراوانی	نسبی (درصد)
۱	حکمرانی خوب	۲۷۵	۲۶/۵	۱۱	مشارکت	۲۳	۲/۲
۲	حکمرانی	۲۱۵	۲۰/۷	۱۲	حکمرانی اسلامی	۱۸	۱/۷
۳	حکمرانی مطلوب	۴۳	۴/۱	۱۳	جمهوری اسلامی ایران	۱۶	۱/۵
۴	ایران	۳۸	۳/۷	۱۴	دولت الکترونیک	۱۶	۱/۵
۵	شفافیت	۳۵	۳/۴	۱۵	سرمایه اجتماعی	۱۵	۱/۴

ردیف	کلیدواژه	فراوانی	فراوانی نسبی (درصد)	ردیف	کلیدواژه	فراوانی	فراوانی نسبی (درصد)
۶	پاسخ‌گویی	۳۰	۲/۹	۱۶	حکمرانی خوب شهری	۱۵	۱/۴
۷	دولت	۲۸	۲/۷	۱۷	کیفیت حکمرانی	۱۵	۱/۴
۸	رشد اقتصادی	۲۵	۲/۴	۱۸	آموزش عالی	۱۴	۱/۳
۹	حاکمیت قانون	۲۵	۲/۴	۱۹	حکمرانی مشارکتی	۱۴	۱/۳
۱۰	توسعه	۲۳	۲/۲	۲۰	حکمرانی شبکه‌ای	۱۳	۱/۲

همان‌طور که در جدول (۵)، ملاحظه می‌شود، کلیدواژه «حکمرانی خوب» بیشترین بسامد را در مقالات فارسی حوزه مطالعات حکمرانی دارد. به لحاظ فراوانی در ۲۷۵ مقاله، معادل قریب به ۲۷ درصد از کل مقالات حکمرانی، از کلیدواژه حکمرانی خوب استفاده شده است. علاوه بر این، مؤلفه‌های حکمرانی خوب شامل «شفافیت»، «پاسخ‌گویی»، «حاکمیت قانون» و «مشارکت» بین ۲۰ کلیدواژه پربسامد در مقالات هستند. این در حالی است که کلیدواژه «حکمرانی اسلامی» صرفاً در ۱۸ مقاله، معادل ۱/۷ درصد از کل مقالات؛ کلیدواژه «حکمرانی مشارکتی» صرفاً در ۱۴ مقاله، معادل ۱/۳ از کل مقالات؛ کلیدواژه «حکمرانی شبکه‌ای» صرفاً در ۱۳ مقاله، معادل ۱/۲ درصد از کل مقالات و کلیدواژه «حکمرانی متعالی» صرفاً در ۳ مقاله، معادل ۰/۳ درصد از کل مقالات، مورد استفاده قرار گرفته است. تحلیل کلیدواژه‌های به کار گرفته شده در مقالات، همچنین نشان می‌دهد از بین انواع حکمرانی مثبت، حوزه‌های «حکمرانی اقتصادی»، «حکمرانی اجتماعی»، «حکمرانی شهری» و «حکمرانی آموزش عالی» بیشتر مورد توجه اندیشمندان قرار گرفته است. شکل (۵)، ابر واژگان کلیدی مقالات حوزه مطالعات حکمرانی را نشان می‌دهد.

شکل ۵: ابر واژگان کلیدی مقالات حوزه مطالعاتی حکمرانی (محقق‌ساخته)

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، سهم پنج رشته علوم سیاسی، مدیریت، اقتصاد، علوم اجتماعی و فقه و حقوق (به ترتیب) در حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی بیشتر از سایر رشته‌ها است. علاوه بر این، حوزه تمرکز موضوعی هر یک از این رشته‌ها در مطالعات حکمرانی نسبت به یکدیگر، هم دارای اشتراکات و هم دارای افتراقاتی است. جدول (۶)، کلیدواژه‌های پرکاربرد در پژوهش‌های حکمرانی متناظر با هر یک از این پنج رشته را فهرست کرده است.

جدول ۶: فهرست پرکاربردترین کلیدواژگان در پژوهش‌های حکمرانی متناظر با پنج رشته

سهیم (محقق‌ساخته)

ردیف	علوم سیاسی		مدیریت		اقتصاد		علوم اجتماعی		فقه و حقوق	
	کلیدواژه	فراوانی	کلیدواژه	فراوانی	کلیدواژه	فراوانی	کلیدواژه	فراوانی	کلیدواژه	فراوانی
۱	حکمرانی خوب	۷۶	حکمرانی	۶۲	حکمرانی خوب	۵۶	حکمرانی خوب	۲۴	حکمرانی خوب	۲۱

فقه و حقوق	علوم اجتماعی		اقتصاد		مدیریت		علوم سیاسی		ردیف
	کلیدواژه	فراوانی	کلیدواژه	فراوانی	کلیدواژه	فراوانی	کلیدواژه	فراوانی	
-	فراوانی	۳	پاسخ‌گویی	۳	-	-	-	-	-
-	کلیدواژه	حکمرانی اسلامی	-	-	-	-	-	-	-
-	فراوانی	-	-	-	-	-	-	-	-
-	کلیدواژه	-	-	-	-	-	-	-	-
-	فراوانی	۴	داده‌های تابلویی	۴	شاخص حکمرانی خوب	۴	کشورهای صادرکننده نفت	۴	-
-	کلیدواژه	حکمرانی اقتصادی	-	-	-	-	-	-	-
-	فراوانی	۶	۵	۵	۵	۵	۵	-	
-	کلیدواژه	توسعه پایدار	حکمرانی مطلوب	۵	دولت الکترونیک	۵	حکمرانی شهری	۵	-
۱۱	فراوانی	۱۲	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	
حاکمیت قانون	کلیدواژه	مشارکت	انقلاب اسلامی	۹	امنیت ملی	۱۰	جمهوری اسلامی ایران	۱۱	۱۲

جدول (۶)، نشان می‌دهد کلیدواژه «حکمرانی خوب» در هر پنج رشته اصلی سهمیه در مطالعات حکمرانی، در صدر توجه پژوهشگران قرار دارد. علاوه بر این، نگاه ناظر بر هر یک از این رشته‌ها نشان می‌دهد: ۱. تمرکز پژوهش‌های حکمرانی در علوم سیاسی بخشی ناظر بر مؤلفه‌های حکمرانی خوب به‌ویژه شفافیت، پاسخ‌گویی، مشارکت و حاکمیت قانون و بخشی ناظر بر مفاهیم اختصاصی به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران، دولت، انقلاب اسلامی و امنیت ملی است؛ ۲. تمرکز پژوهش‌های حکمرانی در مدیریت بخشی ناظر بر مدل‌ها و الگوهای حکمرانی به‌ویژه حکمرانی مطلوب، حکمرانی اسلامی، حکمرانی شبکه‌ای و حکمرانی الکترونیک؛ بخشی ناظر بر حکمرانی مثبت به‌ویژه حکمرانی شهری و بخشی ناظر بر سایر مفاهیم به‌ویژه توسعه پایدار، دولت الکترونیک، فراترکیب و پاسخ‌گویی است؛ ۳. تمرکز پژوهش‌های حکمرانی در اقتصاد عمدتاً ناظر بر حکمرانی اقتصادی به‌ویژه رشد اقتصادی، توسعه، اندازه دولت، کشورهای صادرکننده نفت و داده‌های تابلویی است؛ ۴. تمرکز پژوهش‌های حکمرانی در علوم اجتماعی عمدتاً ناظر بر مفاهیم دولت، توسعه و فضای مجازی است و ۵. تمرکز پژوهش‌های حکمرانی در فقه و حقوق بخشی ناظر بر مؤلفه‌های حکمرانی خوب به‌ویژه حاکمیت قانون و پاسخ‌گویی و بخشی ناظر بر مفاهیم حقوق و قضا به‌ویژه حقوق بشر، قوه قضائیه و نظارت است. حکمرانی اسلامی نیز در پژوهش‌های حکمرانی فقه و حقوق مورد توجه است.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

قریب به سه دهه است که مسئله حکمرانی به ادبیات علمی و دانشگاهی جهان وارد شده است. پژوهشگران و اندیشمندان دانشگاهی و حوزوی در ایران نیز با اندکی تأخیر و به تدریج به این حوزه علمی ورود کرده‌اند. اکنون پس از گذشت بیش از دو دهه از آغاز شکل‌گیری پژوهش‌های علمی حکمرانی، جرم بحرانی قابل توجهی از پژوهش‌های این حوزه شکل گرفته و بنابراین مقطع زمانی مناسبی برای تحلیل روند پژوهش‌های ایرانی حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی است. در این پژوهش، پژوهشگر با وقوف به این موضوع، در تلاش است تا تصویری بزرگ و کلان از آنچه تاکنون در این باره انجام شده ارائه کند. بدین منظور با مرور نظام‌مند کلیه پژوهش‌های انجام شده با عنوان حکمرانی در بین مقالات معتبر علمی به زبان فارسی، ابتدا فهرست کاملی از این مقالات استخراج شد. این فهرست پس از دو مرحله غربال، به ۱۰۳۸ مقاله رسید. سپس با انجام تحلیل‌های مختلفی به پرسش‌های پژوهش پاسخ داده شد.

در پاسخ به پرسش نخست؛ نخستین مقاله علمی به زبان فارسی با عنوان حکمرانی در سال ۱۳۸۰ منتشر شده است. پس از این، سیر مقالات علمی با عنوان حکمرانی با شیب ملایمی افزایش داشته است. منتها در یک دهه اخیر، از سال ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۲، شدت انتشار مقالات حکمرانی در مجلات علمی فارسی با نرخ بالایی صعودی بوده است. به‌گونه‌ای که تا سال ۱۴۰۲ قریب به ۱۰۳۸ مقاله با عنوان حکمرانی در مجلات علمی فارسی منتشر شده و برآورد می‌شود تعداد مقالات فارسی حکمرانی تا سال ۱۴۱۰ به بیش از ۴۴۰۰ مقاله برسد. از همین‌رو عنایت مراکز حکمرانی و سیاست‌گذاری علم به جهت‌گیری پژوهش‌های حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی ضروری می‌نماید. چه این‌که این حوزه می‌تواند متأثر از جریان غالب در ادبیات موضوع و مانند بسیاری از حوزه‌های دیگر علوم انسانی در ایران، در پارادایم تمدن غربی رشد یابد و یا این‌که با آینده‌نگری و توجه زود هنگام به مبانی و پیامدهای حکمت نظری و عملی در این حوزه، جریان اصیل، بومی و اسلامی را در این حوزه مهم و بنیادی، مبتنی بر پارادایم تمدن نوین اسلامی شکل و رشد داد.

در پاسخ به پرسش دوم؛ تاکنون ۳۰۷ مجله علمی فارسی از ۲۳ حوزه رشته‌ای متفاوت، مقالات حکمرانی را منتشر کرده‌اند. از این تعداد، ۵۱ مجله به حوزه رشته‌ای علوم سیاسی، ۴۶ مجله به مدیریت، ۴۵ مجله به علوم اجتماعی، ۳۷ مجله به اقتصاد و ۲۷ مجله به فقه و حقوق متعلق هستند. بقیه مجلات به سایر حوزه‌های رشته‌ای تعلق دارند. بیشترین تعداد مقالات حکمرانی به ترتیب در مجلات جامعه‌شناسی سیاسی ایران شامل ۳۱ مقاله، راهبرد شامل ۲۶ مقاله و مدیریت دولتی شامل ۲۶ مقاله منتشر شده است. تنها مجله اختصاصی حکمرانی دارای مجوز علمی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مجله «دانش حکمرانی» است که از زمستان ۱۴۰۲ منتشر می‌شود. همچنین قدیمی‌ترین مجله اختصاصی حکمرانی، مجله «حکمرانی متعالی» است که از سال ۱۳۹۹ منتشر می‌شود لیکن صرفاً دارای درجه تخصصی و فاقد درجه علمی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است. بدین ترتیب مجلات سه حوزه تخصصی علوم سیاسی، مدیریت و علوم اجتماعی بیشترین سهم را در انتشارات حکمرانی در ایران دارند. یافته‌های این پژوهش در این مورد، مشابه ادراک کلی پژوهشگران و منطبق با جریان بین‌المللی پژوهش‌های حکمرانی است. آنچه در این باره حائز اهمیت است ضرورت انتشار مجلات علمی با رویکرد تخصصی در این حوزه، توأم با هم‌افزایی سایر مجلات است، تا از انتشار حجم گسترده‌ای از نظریات و مطالعات با پشتوانه نظری ضعیف اجتناب شود.

در پاسخ به پرسش سوم؛ تا پایان سال ۱۴۰۲، ۳۱ درصد از مقالات علمی منتشرشده در حوزه حکمرانی متعلق به حوزه رشته‌های علوم سیاسی، ۲۱ درصد مدیریت، ۱۳ درصد اقتصاد، ۸ درصد علوم اجتماعی و ۶ درصد فقه و حقوق است. سهم سایر رشته‌ها در انتشار مقالات، ۳ درصد یا کمتر بوده است. شایان ذکر است سهم علوم سیاسی در سال‌های نخستین انتشار مقالات حکمرانی، سهم خیلی کمتری بوده است؛ اما به تدریج در سال ۱۳۹۳ از رشته علوم اجتماعی، در سال ۱۳۹۸ از رشته اقتصاد و در سال ۱۳۹۹ از رشته مدیریت پیشی گرفته و اکنون بیشترین سهم را در ادبیات علمی حوزه میان‌رشته‌ای حکمرانی دارد. این موضوع نشان از اهمیت و ضرورت شکل‌گیری گرایش‌های حکمرانی در رشته‌های اصلی علوم انسانی دارد. اگرچه حکمرانی به‌مثابه بخشی از حکمت عملی در حوزه‌های تخصصی گوناگون مانند علم، اقتصاد، سیاست، فرهنگ، آب، انرژی، سلامت و ... قابلیت کاربرد یافته؛ لیکن پرورش مبانی فلسفی آن به‌مثابه بخشی از حکمت نظری با رویکردهای علوم سیاسی، مدیریت، اقتصاد، اجتماع، فقه و حقوق امری مهم، بلکه ضروری است. اهمیت این موضوع، نظر به شکل‌گیری آن در پارادایم تمدن نوین اسلامی، ضرورتی مضاعف می‌یابد.

در پاسخ به پرسش چهارم؛ در مطالعات میان‌رشته‌ای حکمرانی، ۲۵۲۴ واژه کلیدی در مقالات علمی فارسی مورد استفاده قرار گرفته است. بیشترین کلیدواژه مورد استفاده، «حکمرانی خوب» است که در ۲۷۵ مقاله (قریب به ۲۷ درصد از کل مقالات) به‌کار رفته است. این کلیدواژه علاوه بر این‌که در صدر واژگان کلیدی قرار دارد، در صدر واژگان کلیدی به تفکیک هر پنج رشته اصلی سهم نیز قرار گرفته است. پس از این، پرسامدترین کلیدواژه در علوم سیاسی، «ایران»؛ در مدیریت، «حکمرانی الکترونیک»؛ در اقتصاد، «رشد اقتصادی»؛ در علوم اجتماعی، «دولت» و در فقه و حقوق، «حاکمیت قانون» است. بسامد به‌کارگیری کلیدواژه حکمرانی خوب به‌عنوان یک نظریه محوری در پارادایم تمدن غربی، هشدار بزرگی برای اندیشمندان و متفکران مسلمان است که علاقه‌مند به رشد علوم انسانی اسلامی در پارادایم تمدن نوین اسلامی هستند. اگرچه اکنون نظریه‌های بومی‌ای در باب حکمرانی در ایران و توسط اندیشمندان مسلمان مطرح شده، لیکن هنوز تا اجماع عمومی جامعه علمی بر یک یا تعدادی از این نظریات و شکل‌گیری پارادایم علمی بومی در این باره فاصله زیادی وجود دارد. نقش مراکز حکمرانی و سیاست‌گذاری علم و سایر مراکز حکمرانی و سیاست‌گذاری حاکمیتی درباره جهت‌دهی و تسهیل نظریه‌پردازی حول مطالعات میان‌رشته‌ای حکمرانی، مهم و کلیدی ارزیابی می‌شود.

براساس یافته‌ها و نتایج این پژوهش و ناظر بر جایگاه ویژه حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای حکمرانی در ادبیات علوم انسانی، مهم‌ترین توصیه‌ها و پیشنهادها سیاستی این پژوهش در دو محور مأموریتی و ترویجی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

الف. محور مأموریتی: ناظر بر خلق و توسعه حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای حکمرانی مبتنی بر پارادایم تمدن نوین اسلامی:

❖ تدوین سند کلان حوزه مطالعاتی میان‌رشته‌ای حکمرانی توسط شورای تحول و ارتقای علوم انسانی با افق زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به‌منظور سیاست‌گذاری و نظارت بر این حوزه مطالعاتی نوظهور و مراقبت از مبانی و اصول آن و اجتناب از قرار گرفتن در جریان غالب ادبیات موضوع و هم‌سویی با پارادایم تمدن غربی؛

❖ تخصیص کارویژه تولید ادبیات علمی بومی و مبتنی بر تمدن نوین اسلامی در این حوزه مطالعاتی به دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزش عالی، پژوهشگاه‌ها و مراکز پژوهشی منتخب و تحت نظارت اساتید و اعضای هیئت علمی منتخب؛

❖ اعمال سیاست‌های تسهیلی و تشویقی به‌منظور افزایش سهم تولید علم بومی در این حوزه در سطح بین‌المللی و ارتقای جایگاه جمهوری اسلامی ایران در این حوزه مطالعاتی نوظهور؛

❖ راه‌اندازی دانشگاه و پژوهشگاه با کارویژه مطالعات میان‌رشته‌ای حکمرانی مبتنی بر پارادایم تمدن نوین اسلامی تحت اشراف مراکز حاکمیتی فراقوه‌ای نظیر مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای عالی انقلاب فرهنگی؛

❖ ترغیب مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه کشور به ورود مدارس، اساتید و طلاب حوزه‌های علمیه به مباحث فقه حکمرانی در سطح دروس خارج و تولید ادبیات علوم اسلامی در این حوزه میان‌رشته‌ای با رویکرد تمدن نوین اسلامی به‌ویژه راه‌اندازی حوزه‌های علمیه معین با کارویژه فقه حکمرانی و مباحث جدید مرتبط؛

ب. محور ترویجی: ناظر بر ترویج حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای حکمرانی مبتنی بر پارادایم تمدن نوین اسلامی:

❖ راه‌اندازی رشته‌های حکمرانی در مقاطع تحصیلی مختلف به‌ویژه با تأکید بر تحصیلات تکمیلی با رویکرد میان‌رشته‌ای و نوگشایی در دانشگاه‌های مختلف معتبر در کشور. بدین منظور ایجاد بستر تعاملات میان‌رشته‌ای در دانشگاه و دانشکده‌های مختلف امری ضروری است. چراکه اساساً شکستن مرزهای

تکرشته‌های‌ها و خلق تعاملات میان‌رشته‌ای، برای توسعه چنین دوره‌هایی که ماهیت میان‌رشته‌ای دارند، پیش‌نیازی ضروری و لاجرم است؛

❖ راه‌اندازی دانشکده‌ها و بخش‌های آموزشی حکمرانی به‌منظور تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد در سراسر کشور. بدین ترتیب انجام نوآوری در فضاهای سنتی دانشکده‌ها و بخش‌های آموزشی در دانشگاه‌های ایران غالباً با لختی علمی و به‌ویژه سازمانی و در مواردی سیاسی روبه‌رو می‌شود. بنابراین مجاب کردن جامعه علمی و مشارکت دادن ذی‌نفعان گوناگون در این امر، می‌تواند تسهیل‌کننده باشد؛

❖ راه‌اندازی پژوهشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها، مراکز پژوهشی و مطالعاتی اندیشکده‌ها و سایر مراکز پژوهشی به‌منظور تولید ادبیات علمی در حوزه حکمرانی. بدین ترتیب خلق ادبیات علمی با رویکرد بومی و توجه به اقتضائات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در این باره بسیار حائز اهمیت است؛

❖ راه‌اندازی مجلات علمی حکمرانی به هدف ترویج ادبیات علمی حکمرانی. بدین ترتیب شکل‌گیری بسترهایی برای به اشتراک گذاشتن نظریات و یافته‌های علمی به توسعه و ترویج موضوع کمک شایان توجهی می‌کند؛

❖ تأسیس انجمن علمی حکمرانی و انجمن‌های علمی دانشجویی حکمرانی به‌منظور انجام فعالیت‌های علمی ترویجی در دانشگاه‌های کشور. بدین منظور تشکیل مجامع علمی به‌منظور اشتراک دیدگاه‌ها و نظریات علمی و عمومی در باب موضوع امری ضروری است؛

❖ برگزاری همایش‌های ملی و بین‌المللی حکمرانی برای ارائه دستاوردهای جدید اندیشمندان و پژوهشگران در حوزه حکمرانی. بدین ترتیب ایجاد محافل و فضاهایی برای شبکه‌سازی اندیشمندان و پژوهشگران این حوزه چه در فضای مجازی و چه در فضای حقیقی بسیار کلیدی است.

References

- Abdolhamid, M. Abdolhosseinzadeh, M. (2017). Providing Coordinates for the sub-systems of school of governance through the application of a comparative study on elected schools of governance. *Journal of public administration*, 9(3): 359-378. Doi: 10.22059/jipa.2017.232214.1985. [In Persian].
- Abdolhosseinzadeh, M. (2016). The necessity of a school of governance in the Islamic Republic of Iran. *Hekmatanah*, 1(9): 45-49.
- Abedidorche, M., Zarei, B., Ahmadi, S. A. Pishgahifard, Z. (2020). Explain the comparison between the two approaches of transcendent Islamic governance and good governance. *Islamic revolution research*, 9(3): 163-182. [In Persian].
- Ali, M., Ghazanfari, M., Poursadegh, N. Pourezzat, A. (2024). Definition of governance (meta-synthesis of what governance is). *Journal of exalted governance*, 5(2): 63-89. [In Persian].
- Azarbajejani, M., Ali Ahmadi, A., Rrafiel Atani, A. Abdulhamid, M. (2023). The model of the governance system of the Islamic Republic of Iran Based on the statement of the second step of the Islamic revolution. *Journal of Political Knowledge*, 19(1): 1-28. Doi: 10.30497/pkn.2023.243479.3016. [In Persian].
- Borumand Kakhki, A., Rezaei, I., Heidari, A. H. Naghi Zadeh, R. (2022). Proposing the Foresight Framework in Iran Higher Education Governance. *Strategy*, 31(1): 127-164. Doi: 10.22034/rahbord.2022.152845. [In Persian].
- Bovaird, T. & Loeffler, E. (2003). Evaluating the quality of public governance: Indicators, models and methodologies. *International review of administrative sciences*, 69: 313- 328. 10.1177/0020852303693002.
- Chalmers, A. F. (2023). What is this think called science? Translated by Zibakalam, S. Tehran: Samt. [In Persian].
- Danaeifard, H. (2024). Editor's Note: Conceptualizing "National Governance Maturity" in the Statecraft Process: What It Is, Dimensions, Antecedents, Consequences, and How to Measure It. *Organizational resources management researches*, 14(2): 1- 29.
- Department of governance. (2024). Shiraz University. Online access in: <https://law.shirazu.ac.ir/%D8%AD%DA%A9%D9%85%D8%B1%D8%A7%D9%86%DB%8C>. [In Persian].
- Ebrahimian, B., Taheri, A., Rezaee, S. A., Miri, M. and Mohtadi, M. (2024). Research Trends in the Field of Multi-Level Governance. *Iranian Journal of Public Policy*, 10(4), 173-186. Doi: 10.22059/jppolicy.2024.99833. (In Persian).
- Faculty of governance. (2024). Tehran University. Onlline access in: <https://governance.ut.ac.ir/>. [In Persian].
- Ghafoori, Z., Hakkak, M., Roknijo, S. M. (2023). A Thematic Analysis of the Governance of Islamic Balance in Nahj al-Balagha. *Islamic management*, 31(3): 47- 69. (In Persian).
- Hoseini, S. J. (2021). Explanation of economic governance in Iran. *Journal of Exalted Governance*, 1(4): 71-82. [In Persian].

- Kalantari, E. & Montazer, G. (2021). Converging evolutions in the future of science and technology: A comparative study of United States, Russia and China. *Management research in Iran*, 22(1): 241- 274. [In Persian].
- Kalantari, E., Montazer, G. & Ghazinoory, S. (2021). Mapping of a science and technology policy network based on social network analysis. *Journal of entrepreneurship, management and innovation*, 17(3): 115-147.
- Kalantari, E., Montazer, G. & Ghazinoory, S. (2022). Modeling the characteristics of collaborative science and technology policy network. *Technology analysis and strategic management*, 34(5): 504- 517.
- Kalantari, E., Sourghali, E. (2024). The formation of transformational schools as the beginning of transformational governance in the education system (Identifying the characteristics of a skill-oriented school with a cultivation approach). *Transformations in human science*, 3(1): 39-73. [In Persian].
- Khodadadi, A. Abbasspour, A. (2022). Modeling digital governance in virtual organizations in the public sector: A case study of the social security insurance organization. *Political sociology of Iran*, 5(12): 3231-3246. Doi: 10.30510/psi.2022.339758.3407. [In Persian].
- Khosropanah Dezfuli, A. (1403). The theory of "modern", "ruler" and "wise" governance based on contemporary literature, artificial intelligence and Surah Al-Ma'idah. *Quarterly scientific research journal of cultural strategy*, 17(65): 7-47. Doi: 10.22034/jsfc.2024.478525.2711. [In Persian].
- Mahmoudi, A., Mohammadnia, A. Y., Farahani, S. A. (1401). Studying the Evolution of the Concept of Governance from Ancient Egypt to the Islamic Revolution. *The Third National Conference and the First International Conference on Transcendental Governance*. Tehran: National Defense University. June 1, 1401.
- Mirbagheri, S. M., Rafiei Atani, A. O., Parsanejad, M. (2022). Designing a conceptual model of participatory governance in Iran: A grounded theory approach. *Strategy*, 31(2): 195-218. Doi: 10.22034/rahbord.2022.157936. [In Persian].
- Mohammadi Dehcheshmeh, M., Fadaei Jazi, F., Panahi, T. (2024). Assessment of environmental governance challenges in the Ahvaz metropolis. *Journal of natural environmental hazards*, 13(42): 1- 14. [In Persian].
- Mohammadi, S., Amini, S. Faghieh, A. (2022). The position of judicial security in the model of judicial governance of the Islamic Republic of Iran. *Political sociology of Iran*, 4(4): 3076-3099. Doi: 10.30510/psi.2023.388847.4290. [In Persian].
- Mosleh, E., Salimi, G. (2021). Governance problems and governance of problems. *Journal of Exalted Governance*, 2(3): 10-32. [In Persian].
- Najafi Rastaghi, H., Zolfagharzadeh, M. M., Zamanian, M. (2021). Analysis of the functional model of governance schools in the framework of empowerment paradigms: An approach to the governing ecosystem of the Islamic Republic of Iran. *Iranian journal of public policy*, 7(3): 213-241. Doi: 10.22059/jppolicy.2021.83376. [In Persian].

- Nazari, M., Dastar, H. (2018). Identification of factors affecting overall store price image (OSPI): A meta synthesis approach. *New Marketing Research Journal*, 8(1): 1-20. Doi: 10.22108/nmrj.2017.105788.1360. [In Persian].
- Nikou-nesbati, A. (2012). Governance and development: Past, present and future. *The journal of planning and budgeting*, 16(4): 129- 154. [In Persian].
- Okoli, C. & Schabram, K. (2010). *A Guide to Conducting a Systematic Literature Review of Information Systems Research*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1954824>.
- Research institute of governance. (2024). Shiraz University. Online access in: <https://law.shirazu.ac.ir/-/%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%B3-%D8%A8%D8%A7--6>. [In Persian].
- Salarzahi, H. Ebrahimpour, H. (2012). Paradigms of public administration: From traditional public administration to good Governance. *Journal of public administration*, 4(9): 43-62. Doi: 10.22059/jipa.2012.28723. [In Persian].
- Salimi, J. Maknoon, R. (2018). Qualitative meta-analysis of scientific researches concerning the issue of governance in Iran. *Journal of public administration*, 10(1): 1-30. Doi: 10.22059/jipa.2018.228757.1945. [In Persian].
- Shahid Beheshti high school of governance. (2024). Online access: <https://governanceschool.ir/fa>. [In Persian].
- Sharifian Sani, M. (2001). Urban Culture: Citizen Participation, Urban Governance and Urban Management. *Urban and Rural Management*, 8: 42-55. [In Persian].
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: A overview and guidelines, *Journal of business research*, 104, 333- 339.